

अभ्यास कार्यः -
मौखिक -

हिन्दी वाक्यों को संस्कृत में लिखो -

- क) प्रतिदिनं विद्यालयं गच्छ ।
ख) प्रतिदिनं गृहकार्यं कुरु ।
ग) गुरु नमः ।
घ) पित्रोः आज्ञां पालय ।

लिखित -
1- हिन्दी में अनुवाद करो -

- क) तुम विद्यालय जाओ ।
ख) तुम दोनों देश की रक्षा करो ।
ग) तुम दोनों बगीचे से फूल लाओ ।
घ) तुम सब सदा सत्य बोलो ।
ङ) तुम सब कक्षा में स्नेह से बोलो ।

2- खाली स्थान भरो -

- क) निवसत ।
ख) पिबतम् ।
ग) कुरु ।
घ) भवत ।
ङ) आनय ।

3- सही क्रम में वाक्य लिखो -

- क) यूयम् सुयोग्या भवतः ।
ख) युवाम् उद्यानात् पुष्पाणि आनयताम् ।
ग) सदा गुरुजनानाम् सम्मानं कुरु ।
घ) त्वम् विद्यालयं गत्वा ध्यानेन पठ ।

ड०) यूयम् आचार्यान् दृष्ट्वा उत्तिष्ठत ।

4- वाक्यों को शुद्ध कीजिए -

क) यूयम् पुस्तकं पठत ।

ख) त्वम् पठनाय विद्यालयं गच्छ ।

ग) यूयम् उद्याने विहरत ।

घ) त्वम् मित्रैः सह स्नेहेन क्रीड ।

ड०) युवाम् भोजनम् खादतम् ।

5- संस्कृत में अनुवाद -

क) त्वं स्वकार्यं कुरु ।

ख) त्वम् सत्यं वद, अप्रियं मा वद ।

ग) युवाम् वृथा न भ्रमतम् ।

घ) यूयम् जीवने सफलाः भवेत ।

ड०) यूयम् संसारे कीर्तिम् लभत ।

च) युवाम् गुरुम् नमस्तम् ।

6- मिलान कीजिए -

1- एतौ - चलताम् ।

2- एते - तिष्ठन्तु ।

3- साधवः - यजन्तु ।

4- सः - उपविशतु ।

5- युवाम् - हसतम् ।

6- यूयम् - हसत ।

7- त्वम् - वदतम् ।

7- द्विवचन में बदलो - गीतम्

क) छात्रो पठताम् ।

ख) ननु गायताम् ।

ग) ग्रामिको कुर्वताम् ।

ड०) तौ देवम् नमताम् ।

अभ्यास कार्य

लिखित -

हिन्दी में अनुवाद -

- 1- क) क्या मैं बगीचे को जाऊँ ?
 ख) हम सब दुष्टों का नाश करें।
 ग) क्या हम दोनों फूल तोड़ें।
 घ) हम दोनों भूमि खोदें।
 ङ) क्या मैं फल खाऊँ ?

खाली स्थान -

- 2- क) गच्छाम।
 ख) तिष्ठानि।
 ग) क्रीडाव।
 घ) आनयानि।
 ङ) कुर्याम।

सही क्रम में वाक्य बनाओ -

३) वयम् रजकाः वस्त्राणि

- 3- क) अहं विद्यालयम् गत्वा पठानि। क्षालयाम।
 ख) वयम् चलचित्रं द्रष्टुम् इच्छाम।
 ग) किम् अहम् कुक्कुरेभ्यः तस्यानि।
 ङ) वयम् भिक्षुकेभ्यः भोजनं यच्छाम।

वाक्यों को शुद्ध करो -

- 4- क) किम् अहम् आपणम् गच्छानि ?
 ख) आवाम् भूमिम खनाव।
 ग) किम् अहम् संस्कृतं वदानि ?
 घ) वयम् भवनानि रचयाम।
 ङ) अहम् प्रातः विद्यालयम् गच्छानि।

लोट लकार में बदलो -

- 5- क) त्वम् सायं पठ।
 ख) सः भोजनम् करोतु।
 ग) वयम् अलीगढ़नगरम् गच्छाम।
 घ) युवाम् शुद्धम् जलम् पिबतम्।
 ङ) युयम् कक्षायाम् संस्कृतं पठत।
 च) उल्लूकाः रात्रौ पश्यन्तु।

मौखिक- हिन्दी में अनुवाद-

सैनिकों को देश की रक्षा करनी चाहिए।

राजा को धन देना चाहिए।

दो बालकों को चित्र देखने चाहिए।

छात्रों को विद्यालय जाना चाहिए।

1- लिखित- हिन्दी में अनुवाद-

क) मनुष्यों को सदा सत्य बोलना चाहिए।

ख) वह फल खाए। उसे फल खाना चाहिए।

ग) छात्रों को विद्यालय जाना चाहिए।

घ) तपस्वी को आश्रम में रहना चाहिए।

ङ) दो खिलाड़ियों को खेल के मैदान में जाना चाहिए।

च) सब महिलाओं को भोजन बनाना चाहिए।

2- खाली स्थान भरें-

क) बने गर्जते।

ख) आश्रम में तिष्ठताम्।

ग) सत्यं वदेयुः।

घ) दुग्धं पिबेयुः।

ङ) धनं यच्छेत्।

च) कुमार्गे त्यजेत्।

3- दिए गए शब्दों से वाक्य बनाओ-

1- छात्राः गृहम् गच्छेयुः। 2- भक्ताः ईश्वरं भजेयुः।

3- सः क्रीडते। 4- रामः खादते।

5- तौ पाठम् स्मरेताम्। 6- सः सत्यं वदेत्।

4- शुद्ध कीजिए-

क) तौ क्रीडाक्षेत्रम् गच्छेताम्।

ख) सः पुस्तकं पठेत्।

ग) बालकाः कन्दुकेन क्रीडेयुः।

घ) ते सदा सत्यं वदेयुः।

ङ) अध्यापकः प्रश्नं पृच्छेत्।

अभ्यास कार्य - लिखित

1- हिन्दी अनुवाद -

- क) तुम्हें फल खाना चाहिए।
 ख) तुम दोनों को ईश्वर को प्रणाम करना चाहिए।
 ग) तुम सबको सुबह बगीचे में जाना चाहिए।
 घ) तुम्हें मित्र के साथ पढ़ना चाहिए।
 ङ) तुम दोनों को सिंह को देखना चाहिए।
 च) तुम दोनों को गुरु को प्रणाम करना चाहिए।

2- खाली स्थान -

- क) गीतम् गायेत।
 ख) गत्वा पठेः।
 ग) जलम् पिबेत्।
 घ) आशां पालयेः।
 ङ) फलानि भक्षेत्।
 च) उद्यानम् गच्छेत्।

3- सही क्रम में लिखो -

- क) युवाम् फलानि भक्षेत्।
 ख) यूयम् कमपि न निन्देत्।
 ग) यूयं प्रतिदिनं कार्यालयं गच्छेत्।
 घ) त्वम् प्रतिदिनं विद्यालयं गच्छेः।
 ङ) युवाम् उद्याने गत्वा व्यायामं कुर्यात्।

4- वाक्यों को शुद्ध करो -

- क) युवाम् राजं पश्येत्।
 ख) त्वम् जलं पिबेः।
 ग) यूयम् उद्याने क्रीडेत।
 घ) त्वम् विद्यालयं गच्छेः।
 ङ) युवाम् वीरौ भवेत्।

5- भूतकाल में बदलो -

- क) युवाम् देशम् अरक्षतम्।
 ख) त्वम् मित्रैः सह स्नेहेन अपठः।
 ग) त्वम् गीताम् अपठः।
 घ) युवाम् चित्रम् अपश्यतम्।

- ड०) यूयम् आपणम् अगच्छत ।
 च) यूयम् फलानि अवश्यमेव अस्वादत ।
 6. धातुओं के विधिलिङ लकार से उचित क्रिया रूप बनाकर खाली स्थान भरें—
 क) त्वम् सदा सत्यं वदेः ।
 ख) त्वम् इदं चलाचित्रं पश्येः ।
 ग) युवाम् विद्यालयं गच्छेत्तम् ।
 घ) युवाम् फलानि खादुतम् ।
 ड०) यूयम् वृष्णीम् तिष्ठेत् ।
 च) यूयम् प्रतिदिनं अवश्यम् पठत ।

विधिलिङ् लकार - उत्तम पुरुष

अभ्यास कार्य

1- हिन्दी अनुवाद -

- (1) मुझे पिता के साथ जाना चाहिए।
- (1) अहं जनकेन सह गच्छेम।
- (2) आवां सदा सत्यं वदेम।
- (2) हम दोनों की सदा सत्य बोलना चाहिए।
- (3) वयं गुरुजनानाम् आज्ञां पालयेम।
- (3) हम सबको गुरुजनों की आज्ञा का पालन करना चाहिए।
- (4) वयं राष्ट्रपतिं दृष्ट्वा प्रसन्नाः भवेम।
- (4) हम सबको राष्ट्रपति को देखकर प्रसन्न होना चाहिए।
- (5) अहम् आत्मनि तिष्ठेम।
- (5) मुझे आत्म में रहना चाहिए।

2- दिए गए शब्दों की सहायता से रिक्त स्थान भरें -

- (क) वयं सदा सत्यं वदेम।
- (ख) वयं सर्वेषां कल्याणम् इच्छेम।
- (ग) आवां सदा धर्मं चरेम।
- (घ) वयं स्वर्गान् जलं गच्छेम।
- (ङ) आवां देशं रक्षेम।

3- क्रम में लिखकर वाक्य बनाओ -

- क) वयं राष्ट्रपतिं दृष्ट्वा प्रसन्नाः भवेम।
- ख) वयं कम्पि न निन्देम।
- ग) अहं सर्वे सत्यं वदेम।
- घ) आवां पीडितानां रक्षेम।

(इ.) अहं पठनाय छात्रावासे तिष्ठेयम् ।

4. वाक्यों को शुद्ध कीजिए -

क) अहं मित्रेण सह वदेयम् ।

ख) आवां सदा सत्यं वदेव ।

ग) वयं बालकाय कन्दुकम् यच्छेम ।

घ) अहं आपणम् गच्छेयम् ।

ड.) वयं विदुषां संगेन विद्वान् भवेम ।

5) उचित सर्वनाम से खाली जगह भरो -

क) अहं भ्रमणाय गच्छेयम् ।

ख) आवां नाटकं पश्येव ।

ग) वयं सदा सत्यं वदेम ।

घ) आवां कूपात् जलम् आनयेव ।

ड.) अहं लेखान् लिखेयम् ।

गर्दभस्य गीतम्

प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए -

क) गर्दभः दिने किं करोति स्म ?
उत्तर- गर्दभः दिने रजकस्य वस्त्राणि बहति स्म ।

ख) रात्रौ गर्दभः किम् करोति स्म ?
उत्तर- रात्रौ गर्दभः इतस्ततः भ्रमति स्म ।

ग) कः गर्दभस्य मित्रम् अभवत् ?
उत्तर- कश्चित् शृगालः गर्दभस्य मित्रम् अभवत् ।

घ) तौ रात्रौ कं खादतः स्म ?
उत्तर- तौ रात्रौ अन्नं खादतः स्म ।

ङ) एकदा तौ कुत्र अगच्छताम् ?
उत्तर- एकदा तौ कर्कटिकानां क्षेत्रं अगच्छताम् ।

च) गर्दभस्य स्वरम् आकर्ण्य कः आगच्छत् ?
उत्तर- गर्दभस्य स्वरम् आकर्ण्य कृषकः आगच्छत् ।

2- रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए -

क) आकाशे चन्द्रः राजति ।

ख) अहं एकम् गीतं गास्यामि ।

ग) द्वारे स्थित्वा अहं कृषकं पश्यामि ।

घ) गर्दभस्य स्वरम् आकर्ण्य कृषकः तत्रागच्छत् ।

च- एकदा तौ कर्कटिकानां क्षेत्रम् अगच्छताम् ।

3- शब्दों से धातु एवं प्रत्यय अलग कीजिए-

खादित्वा - खादय + क्त्वा ।

कथयित्वा - कथय + क्त्वा ।

स्थित्वा - स्था + क्त्वा ।

भूमित्वा - भूम + क्त्वा ।

4- सन्धि विच्छेद कीजिए-

मित्रमभवत् - मित्रम् + अभवत् ।

इतस्ततः - इतः + ततः ।

तत्रागच्छत - तत्र + आगच्छत ।

अत्रागमिष्यति - अत्र + आगमिष्यति ।

5- शब्दों को वाक्यों में प्रयोग -

गर्दभः - गर्दभः अन्नं खादति ।

मित्रम् - सः मम मित्रम् अस्ति ।

कृषकः - सः कृषकः अस्ति ।

ग्रामे - रामः ग्रामे वसति ।

आकाशे - आकाशे चन्द्र अस्ति ।

6- वाक्य किसने-किससे कहे-

क) भौ मित्र! समयः सुन्दरः ।

गर्दभः-शृगालः ।

ख) एवं मा कुरु ।

शृगालः-गर्दभम् ।

ग) तिष्ठ तावत् द्वारे स्थित्वा अहं कृषकं पश्यामि ।

शृगालः - गर्दभम् ।

घ) अहं एकं गीतम् गास्यामि ।

गर्दभः - शृगालः ।

7- वाक्यों को लट लकार में बदलो-

क) ग्रामे एकः गर्दभः आसीत् ।

उ० ग्रामे एकः गर्दभः अस्ति ।

ख) तौ कर्कटिकानां क्षेत्रम् अगच्छताम् ।

उ० तौ कर्कटिकानां क्षेत्रम् गच्छतः ।

ग) अहम् एकम् गीतम् गास्यामि ।

उ० अहम् एकम् गीतम् गास्यामि ।

घ) कृषकः अत्र आगमिष्यति ।

उ० कृषकः अत्र आगच्छति ।

ङ०) शृगालः अवदत् ।

उ० शृगालः वदति ।

नोट- पाठ का हिन्दी अनुवाद लिखकर कहानी के रूप में याद करना है ।

SYLLABUS FOR HALF YEARLY EXAMS

पाठ 1 से 10 तक पूरा अभ्यास कार्य।
सब्जियों व पशुओं के नाम - P.No-122

पुल्लिंग व स्त्रीलिंग शब्द P.No- 121

शब्द रूप - राजा, हरि, रमा।

धातु रूप भू, वृद्ध, पा(पिब)।

धातु सारे लोकारों में

अभ्यास करना है।